

MA Vladimir Trapara

Institut za međunarodnu politiku i privredu,

Beograd

POSLEDICE ODSUSTVA REFORME OEBS ZA BEZBEDNOSNI POLOŽAJ ZAPADNOG BALKANA I SRBIJE

Sažetak:

Neuspeh poslednjeg pokušaja rusko-američkog približavanja odrazio se i na izostajanje reforme OEBS, usled čega ova organizacija i dalje ne može da u praksi sprovede proklamovano načelo sveobuhvatne i nedeljive bezbednosti. Ovakva situacija otežava bezbednosni položaj Zapadnog Balkana, regiona krhke bezbednosti, kao i njegove središnje države Srbije. Konkretno, samo odsustvo reforme OEBS ostavlja tri vrste negativnih posledica: obesmišljava ulogu operacija OEBS na terenu u zemljama regiona; u pogledu bezbednosnih integracija, ostavlja zemljama regiona NATO kao jedini izbor; svodi zemlje regiona na puke objekte tuđih bezbednosnih zamisli.

Ključne reči: OEBS, reforma, bezbednosni položaj, Zapadni Balkan, Srbija

Abstract:

The failure of the latest attempt of Russian-American rapprochement reflected on the absence of the OSCE reform, disabling this organization to implement proclaimed principle of comprehensive and indivisible security. This situation worsenes the security position of Western Balkans, a region of fragile security, as well as of its central state, Serbia. Namely, the absence of the OSCE reform has three negative consequences: it renders the role of OSCE field operations in countries of the region meaningless; it leaves NATO as the only choice for security integration of countries of the region; reduces countries of the region to mere objects of someone else's security designs.

Key words: OSCE, reform, security position, Western Balkans, Serbia

UVOD

Današnji Zapadni Balkan jeste region sa manjkom bezbednosti, budući da u njemu postoji nekoliko „zamrznutih“ sukoba i otvorenih političkih pitanja, kako među državama koje mu pripadaju, tako i unutar njih. Kao središnja država regiona, Srbija je posredno ili neposredno upletena u većinu ovih nerešenih pitanja, te se bez njenog učešća rešavanje istih ne može zamisliti. Budući da je trenutno stanje u regionu u bezbednosnom pogledu umnogome posledica delovanja (ili nedelovanja) spoljnih aktera (velikih sila i međunarodnih političkih i bezbednosnih organizacija), u razmatranju trenutnog bezbednosnog položaja Zapadnog Balkana i Srbije bitno je uzeti u obzir i ove aktere, njihove interese, političke ciljeve i strategije delovanja prema regionu.

Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi (OEBS) kao najšira bezbednosna međunarodna organizacija na evropskom prostoru bila je prisutna i uticajna u svim fazama sukoba koji su odredili današnju bezbednosnu mapu regiona, te je nesumnjivo akter čije politike i delovanje u odnosu na region valja istražiti. U ovom radu ćemo se usredsrediti na pitanje koje nam se, kada je reč o odnosu OEBS prema Zapadnom Balkanu i Srbiji čini najaktuelnijim – utvrdićemo kakve posledice na bezbednosni položaj ovog područja ima činjenica da izostaje reforma ove organizacije koja bi omogućila istoj da u praksi dosledno sprovede proklamovano načelo sveobuhvatne i nedeljive bezbednosti. Prvi deo rada baviće se samom OEBS i odsustvom njene reforme, drugi bezbednosnim položajem Zapadnog Balkana i Srbije, a u trećem ćemo ustanoviti na koji način prvi pomenuti činilac našeg predmeta istraživanja utiče na drugi.

ODSUSTVO REFORME OEBS

Organizacija za bezbednost i saradnju u Evropi (OEBS) predstavlja najširi oblik povezivanja država na severnoj hemisferi radi saradnje u bezbednosti. Ova atipična međunarodna organizacija danas broji 56 država članica na prostoru Severne Amerike, Evrope i postsovjetskom području, tj. „od Vankuvera do Vladivostoka“. Uz to, ima i 12 partnera za saradnju, na prostoru od Maroka do Australije. Kažemo da je u pitanju atipična međunarodna organizacija, jer joj manjkaju neki od elemenata karakterističnih za tipične međunarodne organizacije. OEBS nema svoj osnivački ugovor u formi pravnog akta koji bi države članice potpisale i ratifikovale i koji bi time proizvodio pravne obaveze, već funkcioniše na osnovu jednog političkog dokumenta koji

nije pravno obavezujući - Povelje za novu Evropu, usvojene u Parizu 1990. i kasnije menjane i dopunjavane. Zapravo, ova organizacija nije ni bila organizacija od svog početka - krenula je kao konferencija država - Konferencija o bezbednosti i saradnji u Evropi (1973-1975). Tek nakon Pariske povelje dolazi do obrazovanja stalnih organa, a od 1995. i preimenovanja KEBS u OEBS. Ovoj organizaciji takođe fali i odgovarajući pravni status - kapacitet da zaključuje međunarodne ugovore i poseduje odgovarajuće privilegije i imunitete. Zato je politička vodstva nekih zemalja (pre svega SAD) i ne smatraju međunarodnom organizacijom, već više „instrumentom“ za unapređenje mira i sveobuhvatne bezbednosti.⁵⁶

Nedostatak pravnog statusa i odsustvo pravne obaveznosti odluka OEBS su se u praksi, izgledalo je, pokazali kao prednost, jer je došao do izražaja neformalni momenat u odlučivanju i delovanju, koji je učinio ovu organizaciju vrlo fleksibilnom u ispunjavanju zadataka koji pokrivaju sve faze ciklusa sukoba - rano upozorenje, preventivna diplomatija, rešavanje sukoba i postkonfliktna rehabilitacija. Iako se odluke na nivou glavnih organa (Ministarskog i Stalnog saveta) usvajaju konsenzusom (koji se često vrlo teško postiže), u praksi se radi o krajnje uopštenim odlukama koje ne bi bile dovoljne za adekvatno delovanje organizacije, da nema mogućnosti za neformalne i *ad hoc* poteze koje povlači pre svega Predsedavajući (ministar spoljnih poslova zemlje koja predsedava OEBS) u konsultacijama sa državama članicama, kao i šefovi i timovi brojnih kancelarija koje se bave određenim oblastima, te operacija na terenu. Od svog osnivanja do danas, KEBS/OEBS se tako pokazala vrlo prilagodljivom izmenama situacije – promenama u međunarodnoj raspodeli moći, te u spoljnopoličkom ponašanju i međusobnim odnosima velikih sila. Međutim, ovakvim neformalnim delovanjem, kojim se u praksi nadomešta odsustvo konsenzusa prilikom odlučivanja u glavnim organima, nisu podjednako zadovoljne sve države članice.

Konkretno, Rusija kao druga sila u raspodeli moći na prostoru koji OEBS pokriva, još od Istanbulske konferencije 1999. uporno poziva na reformu ove organizacije, kako bi se osiguralo poštovanje konsensualne procedure odlučivanja i sprečile zloupotrebe (tj. uzurpacija organizacije od strane nekih njenih članica, predvođenih SAD, a nauštrb interesa Rusije) do kojih dolazi u njenom neformalnom delovanju. Ključni predlog Rusije sastoji se u tome da OEBS preraste u tipičnu međunarodnu organizaciju usvajanjem Povelje organizacije, međunarodnog ugovora koji bi učinio odluke organizacije pravno obavezujućim. Takođe, trebalo bi strogo pravno propisati pravila na osnovu kojih bi funkcionisale operacije OEBS na terenu, što bi umanjilo njihovu

⁵⁶ Videti: Vladimir Trapara, „Uloga OEBS operacija na terenu u zemljama u tranziciji“, *Međunarodni problemi*, Vol. LXIII, br. 1, 2011, str. 99-125

fleksibilnost, ali i onemogućilo pomenute jednostrane zloupotrebe. Sa tim ciljem, Rusija, Belorusija, Kazahstan i Kirgistan su 2002. sastavili dokument koji sadrži ubitačnu kritiku prakse operacija OEBS na terenu.⁵⁷ Kako do pozitivnog odgovora zapadnih zemalja u međuvremenu nije došlo, Rusija je svojim delovanjem u Stalnom savetu OEBS onemogućila produženje mandata nekih operacija na terenu čijim aktivnostima nije bila zadovoljna – u Čečeniji 2004. i Gruziji 2008.⁵⁸

Nakon dolaska Baraka Obame na mesto predsednika SAD i poziva njegovog potpredsednika Džoa Bajdena na „resetovanje“ odnosa sa Rusijom, dolazi do privremenog otopljanja odnosa dveju velikih sila i pokušaja da se njih dve približe tako što će rešiti neka od otvorenih bezbednosnih pitanja među njima. Jedno od postignuća ovog „resetovanja“ jeste i otvaranje dijaloga o evropskoj bezbednosti u okviru OEBS – tzv. „Krfskog procesa“, započetog sredinom 2009. na formalni predlog Grčke, a zapravo na inicijativu Rusije.⁵⁹ Međutim, konkretni rezultati ovog dijaloga do danas su izostali, a „resetovanje“ je u toku 2011. zapalo u ćorsokak, tako da se može reći da je pokušaj približavanja SAD i Rusije u ovom periodu pretrpeo neuspeh, što je za sobom povuklo i izostanak reforme OEBS. Uzrok ovoga leži u fundamentalno suprotstavljenim zamislama evropske bezbednosne arhitekture, koje pak počivaju na suprotnim spoljnopoličkim ciljevima Rusije i SAD. Dok se Rusija zalaže za izgradnju nove evroatlantsko-evroazijske arhitekture sveobuhvatne i nedeljive bezbednosti, te unapređenje OEBS (koja je i proklamovala načelo sveobuhvatne i nedeljive bezbednosti) u vodeću bezbednosnu organizaciju na ovom području, a sa ciljem očuvanja *statusa quo* u međunarodnom sistemu, SAD favorizuju nejednaku bezbednost koja bi primarnu ulogu u evropskoj bezbednosti dala NATO, sa ciljem proširenja sopstvene sfere uticaja u skladu sa revizionističkom zamisli eliminisanja nezavisnog uticaja svih ostalih aktera (pre svega Rusije, koja je trenutno najveća prepreka američkom projektu stvaranja svetske imperije).⁶⁰ Ovakva situacija praktično obesmišljava svrhu s kojom je OEBS osnovana, jer je ili kroz neformalno delovanje pretvara u instrument politike SAD i zapadnih zemalja, ili onemogućava njeno delovanje usled izostanka konsenzusa velikih sila u stalnim organima. To negativno utiče na bezbednosni položaj onih područja u okviru evropskog

⁵⁷ Victor-Yves Ghebali, “The OSCE Long-Term Mission Experience, 1992-2004: A Global Assessment“, in: Victor-Yves Ghebali and Daniel Warner (eds.), *The Politico-Military Dimension of the OSCE: Arms Control and Conflict Management Issues*, PSIO, HEI, Geneva, 2005, pp. 24-28, Internet, http://graduateinstitute.ch/webdav/site/iheid/shared/iheid/514/OSCE_2.05.pdf 11/3/2012

⁵⁸ U drugom slučaju, radilo se o nepristajanju Rusije da mandat Misije OEBS u Gruziji obuhvata i Abhaziju i Južnu Osetiju.

⁵⁹ Internet, <http://www.osce.org/cio/46125> 11/3/2012

⁶⁰ O ruskoj viziji nove bezbednosne arhitekture, videti: Sergei Lavrov, “The Euro-Atlantic Region: Equal Security for All“, *Russia in Global Affairs*, No 2, April-June 2010, Internet, http://eng.globalaffairs.ru/number/The_Euro-Atlantic_Region:_Equal_Security_for_All-14888 11/3/2012

sistema bezbednosti koja u sebi i dalje nose potencijal za obnavljanje oružanih sukoba, a jedno od takvih područja je svakako Zapadni Balkan.

BEZBEDNOSNI POLOŽAJ ZAPADNOG BALKANA I SRBIJE

Kraj Hladnog rata u Evropi doneo je istočnu ekspanziju „zone mira i prosperiteta“, koja je pre toga uspostavljena među ekonomski naprednim zapadnoevropskim državama, a danas obuhvata i delove srednje i istočne Evrope koji su nekada pripadali socijalističkom bloku predvođenim Sovjetskim Savezom. Međutim, relativno malo područje u jugoistočnoj Evropi ostalo je izvan ove zone, kao posledica etničkih sukoba i neravnomernih ishoda ekonomske tranzicije. Ovo područje se politički označava kao Zapadni Balkan, što je termin skovan za nove države na prostoru bivše Jugoslavije (bez Slovenije, uz pridodatu Albaniju).⁶¹ Ove države zaostaju za svojim bivšim socijalističkim susedima u procesu evropskih integracija, što se ogleda i na polju bezbednosti. Današnji Zapadni Balkan možemo da posmatramo kao region sa manjkom bezbednosti, u kome postoji nekoliko „zamrznutih sukoba“ i otvorenih političkih pitanja, kako među državama, tako i unutar njih.⁶² Tu pre svega ističemo: nasleđe rata u Bosni i Hercegovini, nerešen status Kosova i etnička podela u Makedoniji, a mogu se dodati i politička nestabilnost u Albaniji, problem Sandžaka i pitanje nacionalnog identiteta u Crnoj Gori. Ono što je održavalo region relativno stabilnim u toku poslednje decenije, nisu sposobnost i volja lokalnih političkih elita da dođu do uzajamno prihvatljivih rešenja za ova pitanja, već mešanje moćne treće strane – država Zapada, predstavljenih kroz EU i NATO, koje su u poslednje dve decenije učinile region delom svoje interesne sfere. Bezbednost i stabilnost na Zapadnom Balkanu, dakle, nisu samoodržive, već zahtevaju zajednički rad lokalnih elita i relevantnih stranih aktera.

Problem leži u tome što se delovanje pomenutih stranih aktera na Zapadnom Balkanu odlikuje pristrasnošću i nije težilo, niti danas teži uspostavljanju dugoročno samoodrživih rešenja koja bi predstavljala kompromis interesa sukobljenih strana. Umesto toga, zapadne sile i

⁶¹ Kako se Hrvatska uskoro i zvanično pridružuje Evropskoj uniji, to ćemo je u ovoj analizi isključiti iz regiona Zapadnog Balkana.

⁶² Pod „zamrznutim sukobom“ podrazumevamo situaciju u kojoj se izvesni nasilni sukob okončao bez trajnog političkog rešenja, prihvatljivog za sve relevantne strane. Umesto toga, postoji status quo situacija, nastala kao rezultat „zamrzavanja“ položaja svake od strana u sukobu, prema načelu – ko ima trupe na terenu, kontroliše situaciju. O „zamrznutim sukobima“ šire, videti: Cory Welt, „The Thawing of a Frozen Conflict: The Internal Security Dilemma and the 2004 Prelude to the Russo-Georgian War“, *Europe-Asia Studies*, Jan 2010, Vol. 62, Issue 1, pp. 63-97

organizacije predvođene njima su nametale i nameću asimetrična rešenja zasnovana na njihovoj trenutnoj nadmoći, koja favorizuju neke od strana u sukobu, ostavljajući ostale učesnike nezadovoljnim, te podstičući u njima revizionističke ambicije, tj. težnju da se onog trenutka kad se odnos snaga promeni u njihovu korist upuste u izmenu *statusa quo* svim sredstvima. Ovo znači da je bezbednost Zapadnog Balkana nestabilna, jer u sebi nosi kapacitet za obnavljanje nasilja od trenutka kad opadne mogućnost intervencije zapadnih sila radi veštačkog održavanja *statusa quo* koji su prethodno same nametnule. Orijentacija SAD i njihovih saveznika prema održanju *statusa quo* u ovom regionu, kompatibilna je sa njihovim revizionizmom na širem planu, budući da Balkan predstavlja važnu stratešku tačku koju treba držati pod kontrolom radi uspešnijeg prodiranja dalje na istok.

Kako je Srbija središnja država regiona i posredan ili neposredan učesnik većine pomenutih sukoba i otvorenih pitanja, to se bezbednosni položaj celog Zapadnog Balkana ne može odvojiti od njenog bezbednosnog položaja i njenih odnosa sa relevantnim stranim akterima. Glavni cilj zapadnih intervencija u postjugoslovenskim sukobima ticao se upravo Srbije i položaja koji je istoj namenjen u imperijalističkim planovima SAD. Nakon raspada Jugoslavije, trebalo je sprečiti Srbiju kao najjaču državu u regionu sa pivotalnim geografskim položajem i istorijskom tradicijom nezavisnog igrača da ostvari teritorijalnu ekspanziju ili na bilo koji način dominira svojim susedima. Zato sva aktuelna rešenja za pomenute sukobe imaju u manjoj ili većoj meri antisrpski karakter – ako je na evropskom planu uloga NATO tradicionalno bila da drži „Ruse napolju, Amerikance unutra, a Nemce dole“, na Balkanu NATO i danas ima primarni zadatak da drži „Srbe dole“. Otuda i selektivna primena međunarodnih pravnih i političkih načela na rešavanje postjugoslovenskih sukoba. Ako se Zapad složio sa razbijanjem multietničke Jugoslavije i pomogao isto, zašto onda insistira na celovitosti Bosne i Hercegovine? Takođe, ako je pomogao otepljenje Kosova od Srbije, zašto ne dozvoljava otepljenje severnog dela Kosova od ostatka pokrajine? Odgovor je jednostavan: zato što bi oba ishoda ojačala položaj Srbije u regionu, što se ne uklapa u dizajn Zapada za ovaj region. Kada bi SAD sledile svoj tradicionalni nacionalni interes i doprinosili očuvanju ravnoteže snaga u Evropi, oni bi uravnotežili ekspanziju Srbije i tu stali, priznajući joj jedan deo legitimnih interesa u susedstvu, garantujući joj teritorijalni integritet i pravo da sama opredeljuje svoj spoljnopolitički pravac – sklopili bi sa Srbijom mir po modelu onoga koji je sklopljen sa Francuskom na Bečkom kongresu, posle Napoleonovih ratova. Umesto toga, vođene svojim imperijalnim ambicijama koje podrazumevaju rušenje ravnoteže snaga umesto čuvanja iste, zapadne sile su otišle korak dalje u slabljenju Srbije, eliminisanju njenog uticaja u susednim zemljama gde Srbi žive, otimanju dela njene teritorije i nametanju istoj

niza teških obaveza i uslovljavanja, uključujući i ono o priznanju prevashodne krivice za rat i zločine u njemu. To mnogo više podseća na versajski model nametnut Nemačkoj posle Prvog svetskog rata i proizvodi u Srbiji revizionističke ambicije, koje imaju potencijal za destabilizaciju regionalnog sistema i ugrožavanje regionalne bezbednosti, ukoliko se stabilnost ne održava veštački, spoljnom intervencijom.

Ovakva situacija ostavlja Zapadni Balkan i Srbiju u lošem bezbednosnom položaju u okvirima šireg evropskog i globalnog sistema bezbednosti, jer i najmanji poremećaj u ovim poslednjim može snažno da uzdrma ionako krhku bezbednost regiona. Činjenica da rusko-američko približavanje nije uspelo i da jedinstveni evropski sistem bezbednosti još uvek ne postoji, dovodi bezbednost regiona u zavisnost od sposobnosti jedne sile da održava nametnuti *status quo*, dok prenaprezanje ove sile u njenom imperijalnom pohodu upravo ugrožava tu njenu sposobnost. Ukoliko bi se SAD preorijentisale na *status quo* politiku u evropskim i globalnim okvirima i sporazumele sa Rusijom o jedinstvenom evropskom sistemu sveobuhvatne i nedeljive bezbednosti, to bi rasteretilo i region, jer bi postojali veći izgledi da se sporazumevanjem Rusije i SAD za „zamrznute sukobe“ i otvorena pitanja nađu povoljnija i dugoročno stabilnija rešenja od postojećih jednostrano nametnutih. U ovom procesu, reforma OEBS i njenog delovanja prema Zapadnom Balkanu, morala bi da dobije ključno mesto.

POSLEDICE

Odsustvo reforme OEBS ima tri vrste posledica za bezbednosni položaj Zapadnog Balkana i Srbije. Prvo, obesmišljava ulogu operacija OEBS na terenu u zemljama Zapadnog Balkana, koja se svodi na puko verifikovanje političkih rešenja nametnutih od strane zapadnih sila. Drugo, ne ostavlja državama regiona mogućnost izbora bezbednosnih integracija, već ih vezuje za NATO. Treće, svodi države regiona na puke objekte ovako instrumentalizovanog delovanja OEBS, ne dajući im mogućnost da budu subjekti koji će se pitati o sopstvenoj bezbednosti.

Srbija je bila država domaćin prve operacije na terenu nekadašnje KEBS, koja je 1992. ustanovljena za područja Vojvodine, Sandžaka i Kosova, kao „misija dugog trajanja“. Sama činjenica da je KEBS svoje prisustvo u sukobu na prostoru SFRJ započela na teritoriji Srbije, koja

formalno nije bila u ratu i na čijoj se teritoriji rat nije vodio, pokazuje da je ova operacija sledila platformu zapadnih sila po kojoj je Srbija glavni krivac za rat i čiju unutrašnju situaciju valja kontrolisati da bi se sprečilo da se sukob sa teritorija Bosne i Hrvatske prelije na teritoriju Srbije eventualnim nasilnim akcijama beogradskog režima protiv nacionalnih manjina u tri regiona. Ova misija prestaje sa radom nakon nepunih godinu dana, da bi Srbija u jesen 1998. postala domaćin druge operacije OEBS na terenu – Verifikacione misije na Kosovu. Ova misija trajala je do bombardovanja Srbije u proleće 1999. i imala je vrlo kontroverznu ulogu u pripremanju povoda za isto.

Na području Zapadnog Balkana trenutno funkcioniše pet operacija OEBS na terenu: Misija u Srbiji, ustanovljena 2001. (kao Misija u SR Jugoslaviji); Misija na Kosovu, ustanovljena 1999. (trenutno najveća operacija OEBS na terenu); Misija u Skoplju, ustanovljena 1992. (najstarija od svih operacija OEBS na terenu); Misija u Crnoj Gori, ustanovljena 2006, nakon nezavisnosti ove republike; Misija u Bosni i Hercegovini, ustanovljena 1995; Prisustvo u Albaniji, ustanovljeno 1997. Hrvatska, koja se doskora svrstavala u Zapadni Balkan, bila je domaćin dveju operacija na terenu: Misije u Hrvatskoj (1995-2007) i Kancelarije u Zagrebu (2008-2012).⁶³ Sve ove operacije spadaju u tip velikih misija koje se bave postkonfliktnom rehabilitacijom, tj. širokim opsegom zadataka koji spadaju u nju.⁶⁴ Ipak, kako vreme odmiče, ova njihova uloga sve više gubi smisao, jer se pokazuje da prave postkonfliktne rehabilitacije ne može da bude dok se ne pronađu rešenja za otvorena pitanja. U uslovima odsustva reforme OEBS, gde (zahvaljujući mogućnostima za neformalno delovanje) ove operacije na terenu deluju kao instrumenti za verifikaciju očuvanja od strane zapadnih sila nametnutog *statusa quo*, one i ne mogu da u pravom smislu obavljaju namenjenu im ulogu. OEBS tako ostaje u senci jedne druge bezbednosne organizacije, a to je NATO.

Za razliku od OEBS, gde uz SAD postoji i drugi nezavisan centar moći (Rusija), NATO funkcioniše na jasnim hijerarhijskim osnovama. U njemu SAD vode glavnu reč, pa stoga ova vojno-politička organizacija može mnogo efikasnije (i neformalno i formalno) da deluje sledeći američku politiku. U odsustvu reforme OEBS, NATO je akter koji se prvenstveno stara o bezbednosti na Zapadnom Balkanu, zapravo o stabilnosti *statusa quo* koji je sam nametnuo, i to na tri načina: prijemom država Zapadnog Balkana u svoje članstvo, održavanjem trupa na terenu

⁶³ Više o operacijama OEBS na terenu u zemljama Zapadnog Balkana, Internet, <http://www.osce.org/item/43692> 12/3/2012; Vladimir Trapara, „Uloga OEBS operacija na terenu u zemljama u tranziciji“, op. cit, str. 104-108.

⁶⁴ Videti: Wolfgang Zellner, „The Future Development of OSCE Field Missions“, in: Victor-Yves Ghebali and Daniel Warner (eds.), *The Politico-Military Dimension of the OSCE: Arms Control and Conflict Management Issues*₂, op. cit. pp. 35-42

u državama koje još uvek nisu njegovi članovi, te pretnjom vojnom intervencijom koja sve vreme visi kao Damoklov mač nad onim lokalnim akterima koji bi pokušali da (nasilno) izmene *status quo* u svoju korist.

Jedina država Zapadnog Balkana koja je trenutno član NATO je Albanija. Makedonija je pozvana, ali zbog spora sa Grčkom oko imena još uvek ne može da stupi u članstvo, dok Crna Gora i BiH imaju Akcioni plan za članstvo. Jedino Srbija se još uvek zvanično drži vojne neutralnosti, i to sa dobrim razlogom – Srbija nije pod pretnjom bilo kog aktera od koga bi NATO mogao da je brani (za razliku od istočnoevropskih zemalja, koje smatraju da su ugrožene od Rusije, te zemalja regiona, koje se osećaju ugroženim od Srbije), niti joj je u interesu da uđe u NATO – naprotiv, ulaskom u NATO, Srbija bi dala legitimitet pomenutim nametnutim rešenjima u regionu koja su protiv njenog nacionalnog interesa. Postoje samo dve varijante u kojima bi Srbija mogla da promeni kurs i priključi se NATO: prva bi bila da sam NATO izvrši pritisak na nju, usled čega odluka Srbije da mu se priključi ne bi bila izraz dobrovoljne odluke o ulasku u savez, već kapitulacija pod pretnjom; druga bi bila da odluku o pristupanju Srbije NATO na nedemokratski način donese „evroatlantski“ opredeljen deo političke elite u Srbiji, tako što bi neke lične i grupne interese stavio ispred nacionalnog. U svakom slučaju, za NATO je bitno da Srbiju kao središnju državu regiona drži pod kontrolom, što donekle ostvaruje i bez njenog članstva – tako što održava trupe na delu teritorije koji Srbija i dalje smatra svojim (Kosovo) i tako što implicitnom pretnjom intervencijom odvraća Srbiju od eventualnog upuštanja u izmenu *statusa quo* u okruženju (pre svega u BiH i na Kosovu). Kada bi reforma OEBS bila izvedena i ova organizacija dobila zasluženno krovno mesto u evropskoj bezbednosti, državama regiona bi bilo vraćeno pravo na izbor bezbednosnih integracija, koje je u političkim dokumentima OEBS i proklamovano. Njihova mogućnost za samostalno bezbednosno delovanje na širem planu bi onda bila mnogo veća.⁶⁵

Odsustvo reforme OEBS i činjenica da se ista nalazi u drugom planu u odnosu na NATO u okviru evropske bezbednosne arhitekture, odražavaju se i na domašaj bezbednosnog delovanja država regiona. U uslovima hijerarhije, gde se SAD i NATO pitaju i o regionalnoj i o evropskoj

⁶⁵ Deklaracija iz Astane (2010) ponavlja stav iz Istanbulske povelje (1999), u kome se kaže: „potvrđujemo inherentno pravo svake države učesnice da bude slobodna da izabere ili promeni svoj bezbednosni aranžman, uključujući i ugovore o savezu, kako se ovi budu razvijali. Svaka država takođe ima pravo na neutralnost. Svaka država učesnica poštuje prava svih ostalih u ovom pogledu... U okviru OEBS nijedna država, grupa država ili organizacija ne može da ima prevashodnu odgovornost za očuvanje mira i stabilnosti u oblasti OEBS, niti da smatra bilo koji deo ove oblasti svojom sferom uticaja“. *Astana Commemorative Declaration – Towards a Security Community*, Internet, <http://summit2010.osce.org/sites/default/files/documents/444.pdf> 12/3/2012

bezbednosti, slabašne države regiona su svedene na puke objekte njihovog delovanja.⁶⁶ U jednoj drugačijoj bezbednosnoj arhitekturi, gde bi moć bila disperzovana najmanje na još jedan centar (Rusiju), one bi imale mnogo više prostora da deluju u skladu sa sopstvenim bezbednosnim zamislima – postale bi subjekti. U okviru reformisane OEBS, one bi bile deo dijaloga u kome bi glavnu reč i dalje vodile velike sile, ali bi, pošto ovih ima više od jedne, i glas malih država značio više. U postojećoj bezbednosnoj arhitekturi nema mesta za dijalog, već samo za diktat jedne sile i njene koalicije, koja se trenutno nalazi u imperijalističkom pohodu.

ZAKLJUČAK

Krhkost bezbednosnog položaja Zapadnog Balkana i Srbije prethodi da i u budućnosti izazove probleme slične onima kojima smo bili svedoci u poslednjoj deceniji dvadesetog veka. Ovakva situacija direktna je posledica pristrasnog delovanja spoljnih aktera, pre svega zapadnih sila, predvođenih imperijalistički orijentisanim SAD. Prvobitno zamišljena kao krovna evropska bezbednosna organizacija, OEBS je u međuvremenu svedena na puki instrument delovanja zapadnih sila, onda kada im je bila potrebna. Do promene situacije u pozitivnom smeru može da dovede samo uspostavljanje nove evropske bezbednosne arhitekture, koja bi odrazila stvarni odnos moći i interesa na evroatlantsko-evroazijskom prostoru. U okviru ovog procesa, nužna je i reforma OEBS, kojom bi ova organizacija bila osposobljena da efikasno deluje na postkonfliktnoj rehabilitaciji u nestabilnim područjima, u koja spada i Zapadni Balkan. Dogod reforma OEBS izostaje, o delovanju ove organizacije prema regionu i Srbiji možemo da govorimo pre kao o delu problema, nego kao o delu rešenja.

Literatura

1. *Astana Commemorative Declaration – Towards a Security Community*, Internet, <http://summit2010.osce.org/sites/default/files/documents/444.pdf> 12/3/2012

⁶⁶ Videti: Vladimir Trapara, „Srbija i OEBS – preoblikovanje bezbednosnog sistema u regionu“, *Srbija i međunarodne organizacije*, Uloga i mesto Srbije u međunarodnim organizacijama, zbornik radova sa međunarodne naučne konferencije, Dragan Đukanović, Ivona Lađevac (urs.), Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu, 2011, str. 436-450.

2. Ghebali, Victor-Yves, "The OSCE Long-Term Mission Experience, 1992-2004: A Global Assessment", in: Victor-Yves Ghebali and Daniel Warner (eds.), *The Politico-Military Dimension of the OSCE: Arms Control and Conflict Management Issues*, PSIO, HEI, Geneva, 2005, pp. 24-28, Internet, http://graduateinstitute.ch/webdav/site/iheid/shared/iheid/514/OSCE_2.05.pdf 11/3/2012
3. Lavrov, Sergei, "The Euro-Atlantic Region: Equal Security for All", *Russia in Global Affairs*, No 2, April-June 2010, Internet, http://eng.globalaffairs.ru/number/The_Euro-Atlantic_Region:_Equal_Security_for_All-14888 11/3/2012
4. <http://www.osce.org/cio/46125> 11/3/2012
5. Trapara, Vladimir, „Srbija i OEBS – preoblikovanje bezbednosnog sistema u regionu“, *Srbija i međunarodne organizacije*, Uloga i mesto Srbije u međunarodnim organizacijama, zbornik radova sa međunarodne naučne konferencije, Dragan Đukanović, Ivona Lađevac (urs.), Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu, 2011, str. 436-450.
6. Trapara, Vladimir, „Uloga OEBS operacija na terenu u zemljama u tranziciji“, *Međunarodni problemi*, Vol. LXIII, br. 1, 2011, str. 99-125
7. Welt, Cory, "The Thawing of a Frozen Conflict: The Internal Security Dilemma and the 2004 Prelude to the Russo-Georgian War", *Europe-Asia Studies*, Jan 2010, Vol. 62, Issue 1, pp. 63-97
8. Zellner, Wolfgang, "The Future Development of OSCE Field Missions", in: Victor-Yves Ghebali and Daniel Warner (eds.), *The Politico-Military Dimension of the OSCE: Arms Control and Conflict Management Issues*, PSIO, HEI, Geneva, 2005, pp. 35-42, Internet, http://graduateinstitute.ch/webdav/site/iheid/shared/iheid/514/OSCE_2.05.pdf 11/3/2012